

A fejlődés elmélete és módszertana

”koncepciók és ellentmondások”

avagy

ELMÉLKEDÉSEK EGY (KÉSZÜLŐ) DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TARTALMÁRÓL

Farkas Máté, geográfus
Központi Statisztikai Hivatal, Budapest

Mate.Farkas@ksh.hu

Kelet-Közép-Európa területi folyamatai, 1990–2015

A Magyar Regionális Tudományi Társaság XIII. Vándorgyűlése

Eger, 2015. november 19–20.

Főbb témák

- a fejlődés problémaköre – történet és tudománytörténet
- a fejlődéstdiskurzus a II. világháború után (fejlődés-elméletek és hatásuk)
- új mérési módszerek – új koncepciók?
- világfelosztási terminológiák és térmetaforák
- globális egyenlőtlenségek – tények, ellentmondások

A fejlődés, mint „kulcsprobléma”

- + A fejlődés *jó*.
- + A fejlődés következtében *javul az emberek életminősége*.
- + A fejlődés *modernizál*. – Mindenhol?
- + A fejlődés elősegíti a *fenntartható növekedést* (?)

- A fejlődés *függő és alárendelő folyamat*.
- A fejlődés *generálja és mélyíti a területi egyenlőtlenségeket*.
- A fejlődés *aláássa a helyi kultúrákat és értékeket*.
- A fejlődés *állandósítja a szegénységet*.
- A fejlődés *környezetileg fenntarthatatlan*.
- A fejlődés *sérti az emberi jogokat*.

(Potter et al. 2008, Rigg 1997)

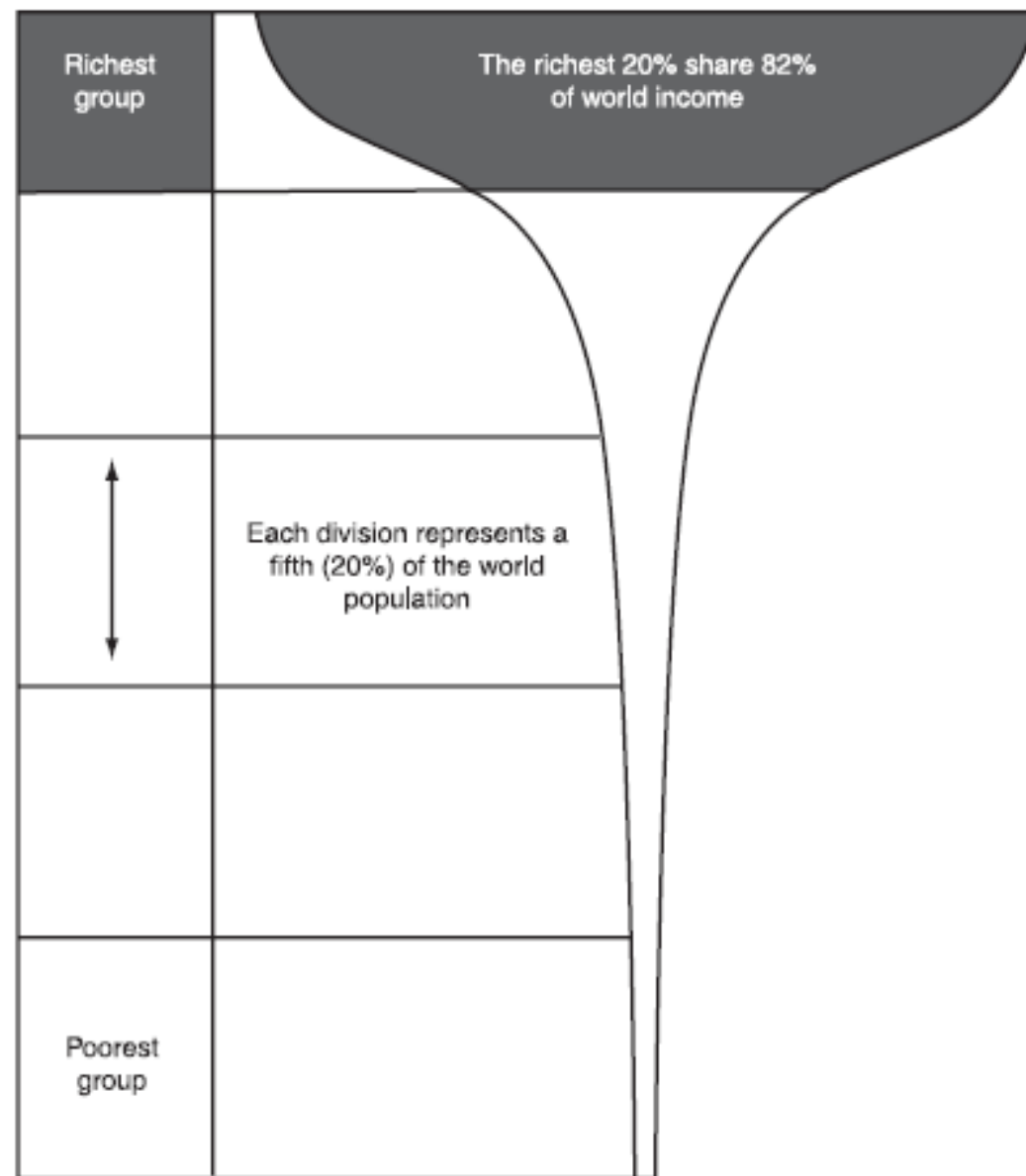
A fejlődés, mint „kulcsprobléma”

- II. vh. után: a fejlődés „aranykora”
- A világ fejlett és alulfejlett részekre oszlik – „globális fejlődési szakadék”
- „a megfelelő gazdaságpolitikai intézkedésekkel, intézményi formákkal minden társadalom modernizálódhat, és élvezheti a nyugati, fejlett világ életszínvonalát”
- *a fejlődés lineáris, mindenki számára egyetemes, progresszív, visszafordíthatatlan* (ld. felvilágosodás-kori haladás eszme)
- a modernizációs elméletek alapja – ld. Rostow növekedési szakaszai
- a fejlett szakaszok törvényszerűen követik a kevésbé fejletteket...
- függőség-elméletek: kritika a modernizációs törekvésekre
- DE: mindkét „iskola” szerint a problémák alapvetően gazdasági természetűek...

A fejlődés, mint „kulcsprobléma”

- globális egyenlőtlenségek – nőnek vagy csökkennek?
- ellentmondásos eredmények – globális konvergencia, de makroregionális divergencia?
- fejlett vs. fejlődő / alulfejlett / fejletlen / Harmadik Világ – *modernista örökség*
- a gazdasági megközelítések dominanciája
- új koncepciók:
  - Jólét, életminőség, fenntartható fejlődés, szubjektív jólét, emberi fejlődés, boldogság
  - Eltérő elméleti alapok és módszertani megközelítések – melyik a jó?

World population
grouped by income
level (richest
to poorest)

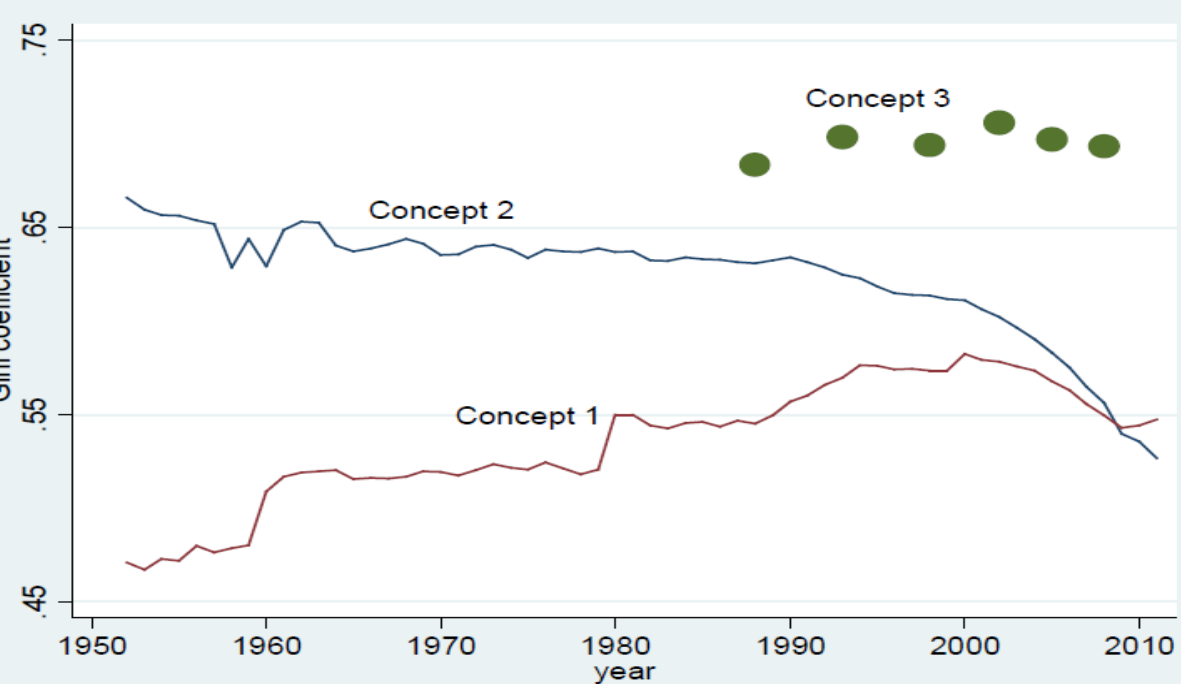

The poorest 20% share 1.4%
of world income

A UNDP „pezsgőspohara”

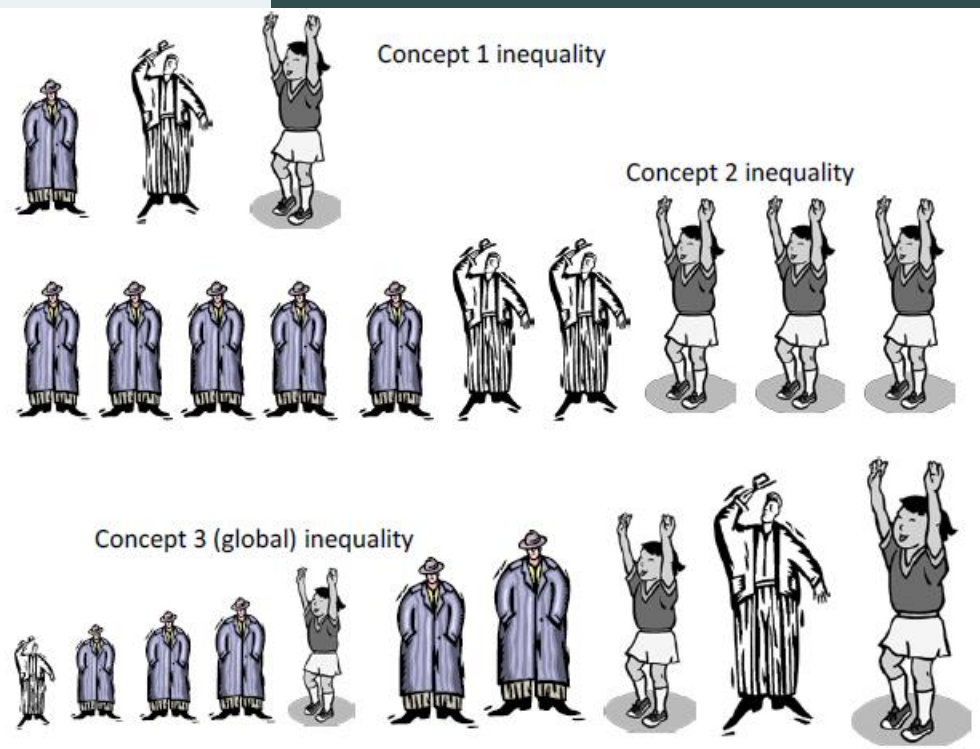
„Development equality and the idea of *catching up* with the wealthy through *economic activity* has dominated development thinking for many years but seems increasingly less likely at the beginning of the twenty-first century in the context of *growing evidence of widening and deepening patterns of global inequality.*”

(Power, M. 2003: 9)

Három koncepció a globális egyenlőtlenségek mérésére

(Milanovic 2012)

A fejlődés mérhetősége

- Az elmaradottság meghatározása (Szentés 1976; 2012):
  - Kvantitatív mutatókkal jellemzett *relatív* lemaradás, melyet mennyiségileg érzékeltetni lehet
  - Mely statisztikai mutatókkal?
  - Milyen kategória-határokkal?
  - *Társadalmi és strukturális változások* figyelembevétel?
  - A fejlődést akadályozó tényezők figyelembevétel?
- A fejlődés globális „vetülete”
  - Eltérő terminológiák, azonos előfeltevések?

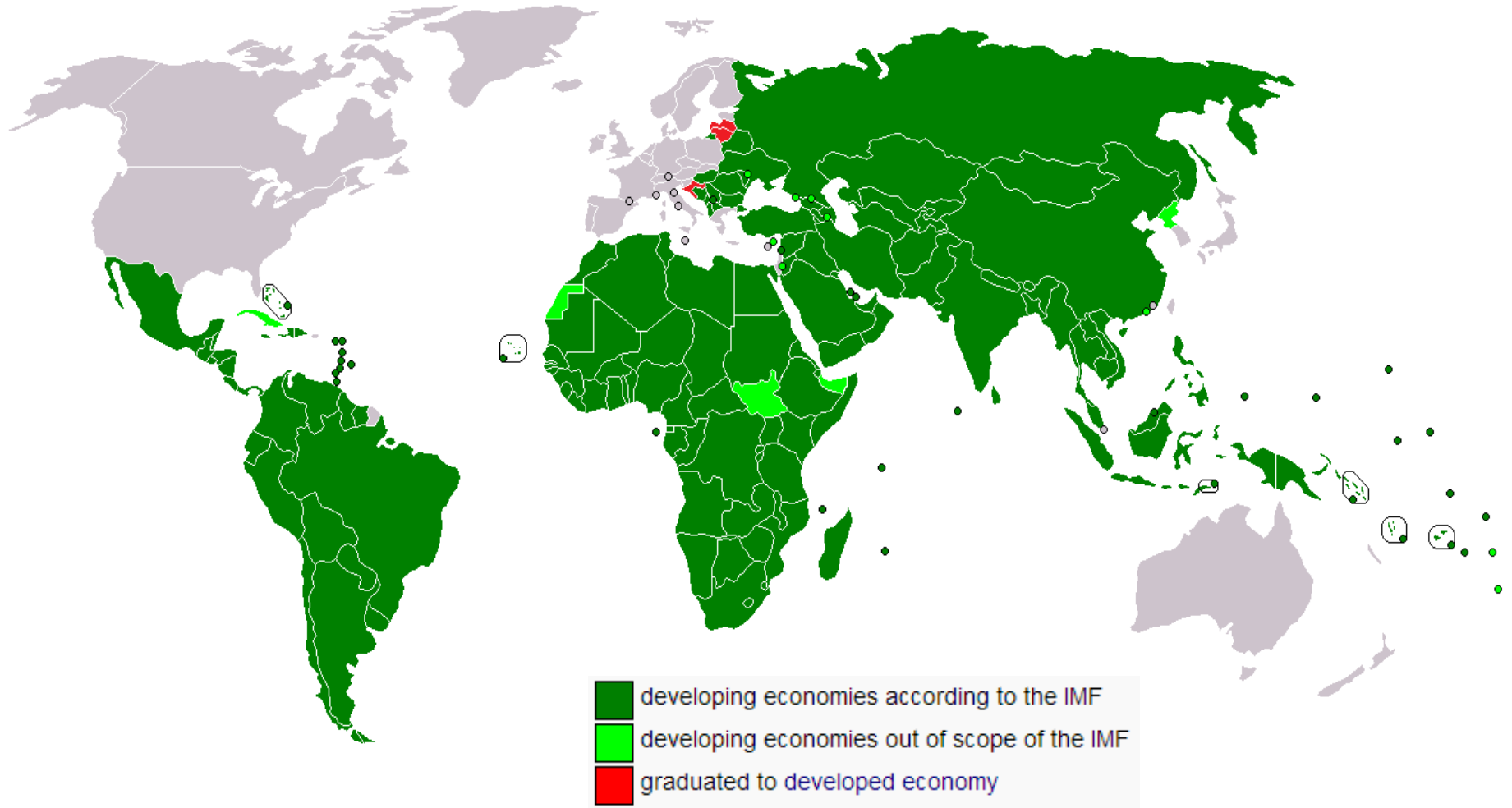
A fejlődés mérhetősége

Period	Meaning of Well-Being	Measurement of Well-Being
1950s	<i>Economic well-being</i>	<i>GDP growth</i>
1960s	<i>Economic well-being</i>	<i>GDP per capita growth</i>
1970s	<i>Basic needs</i>	<i>GDP per capita growth + basic goods</i>
1980s	<i>Economic well-being</i>	<i>GDP per capita but rise of non-economic monetary factors</i>
1990s	<i>Human development/capabilities</i>	<i>Human development and sustainability</i>
2000s	<i>Universal rights, livelihoods, freedom</i>	<i>MDGs and “new” areas: risk and empowerment</i>

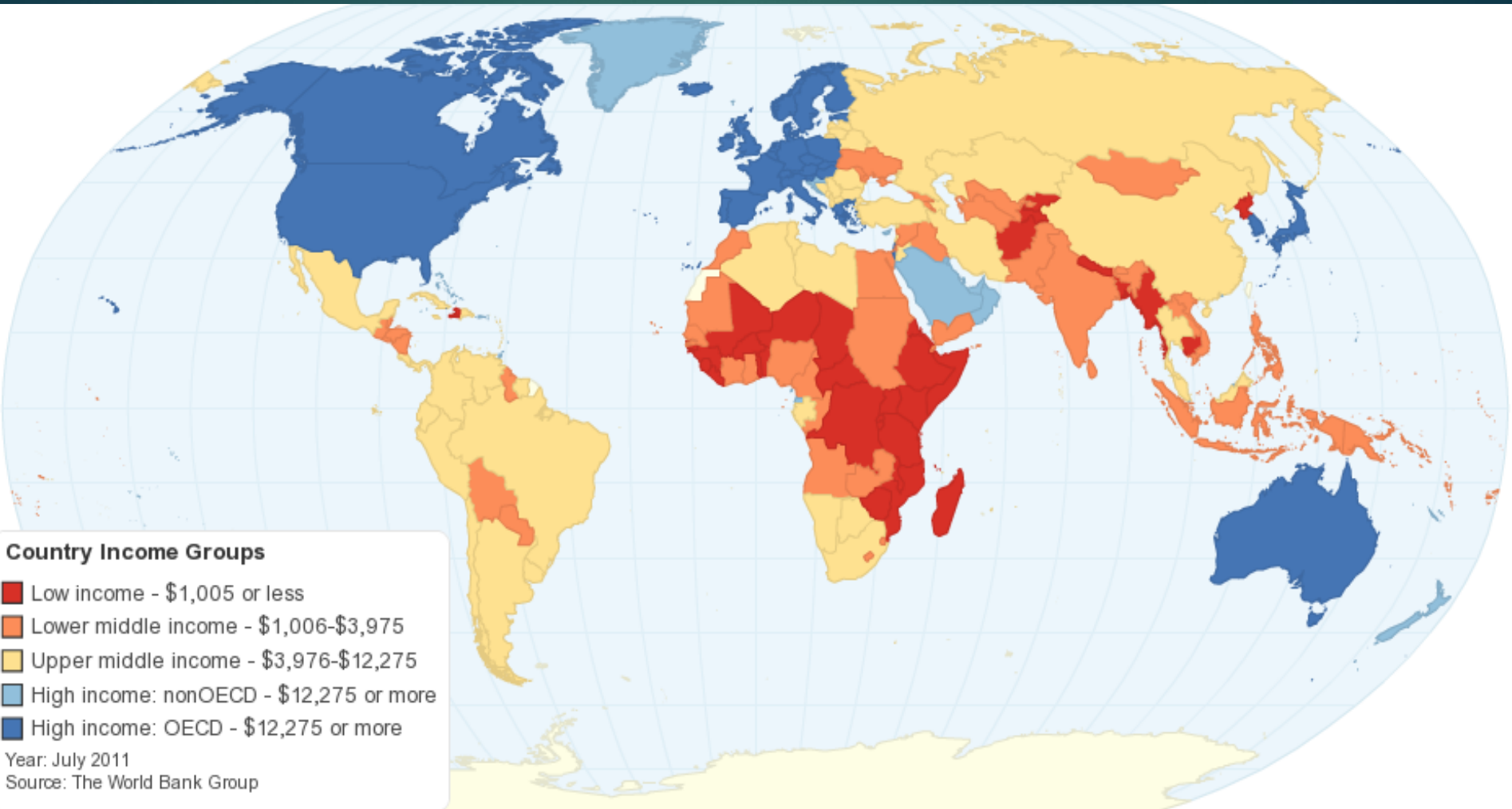
Table 1: The changing concepts and measures of well-being (adapted from Sumner 2006, 56.)

Új koncepciók, de előremutatnak?

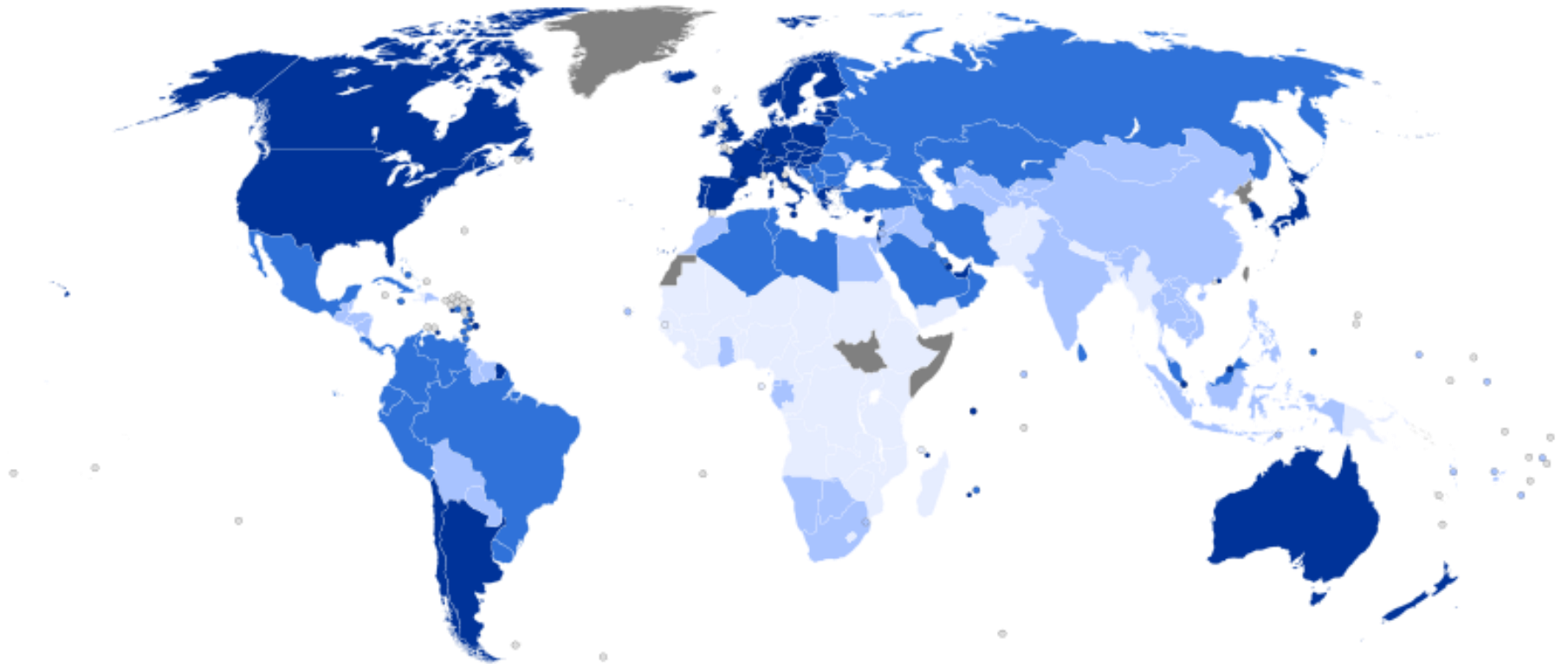
Fejlettségi különbségek – világfelosztások

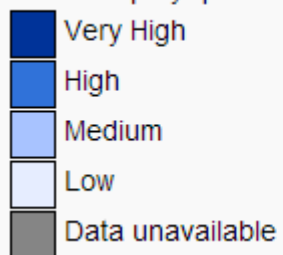
Fejlettségi különbségek – világfelosztások

Fejlettségi különbségek – világfelosztások

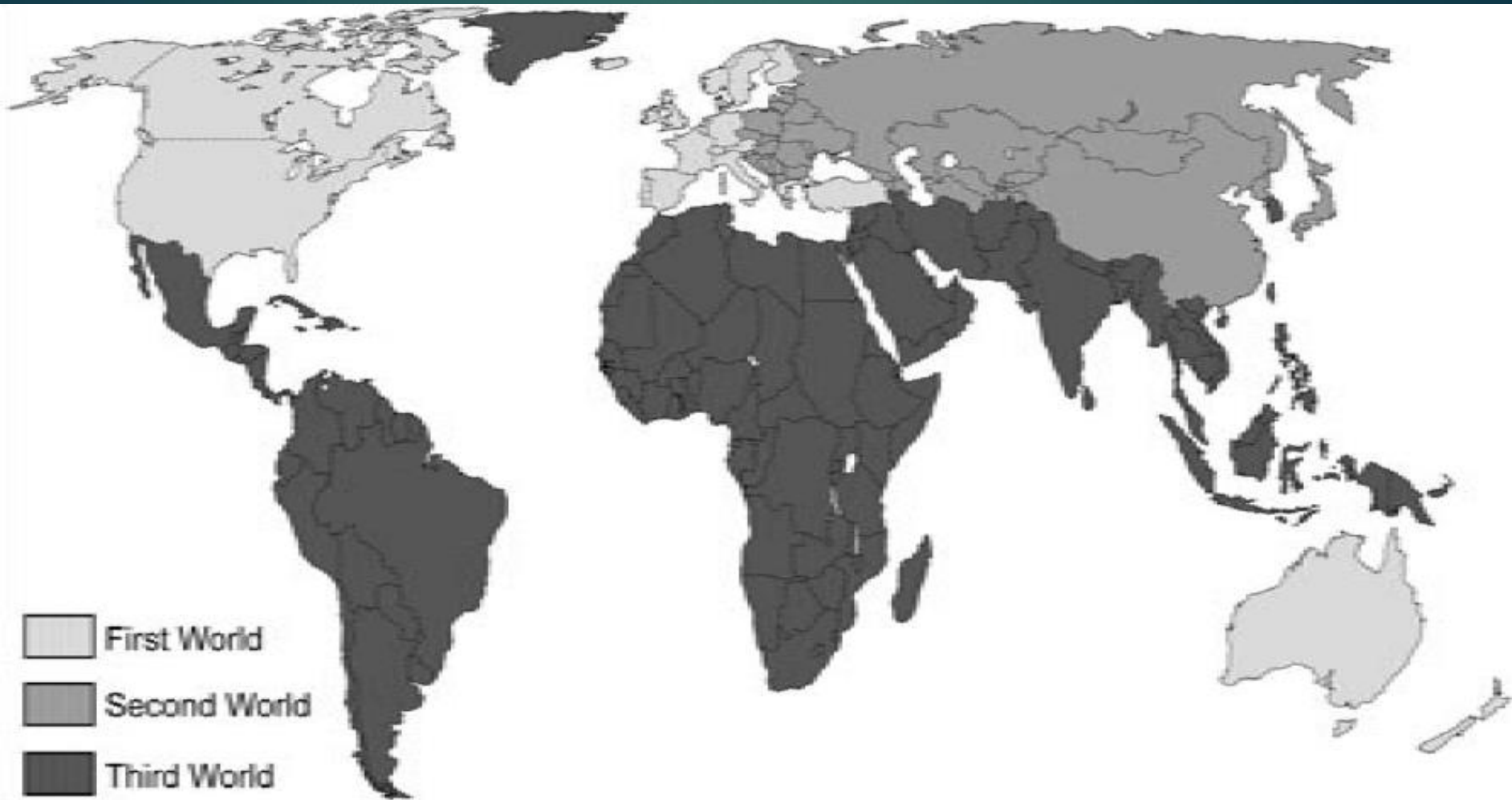

World map by quartiles of Human Development Index in 2013.

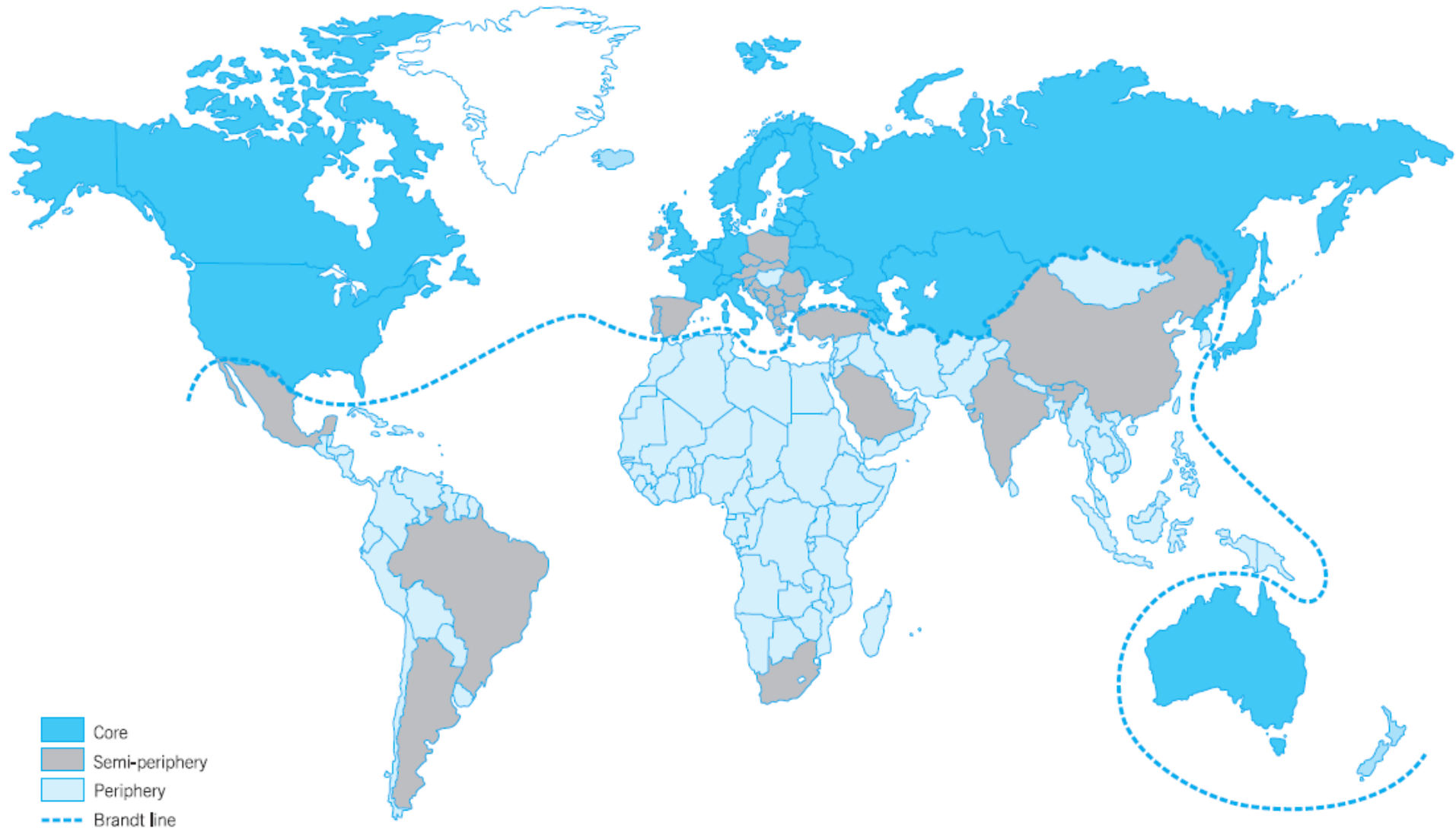

ENSZ HDI

Fejlettségi különbségek – világfelosztások

Fejlettségi különbségek – világfelosztások

Fejlettségi különbségek – világfelosztások

- *Fejlett és fejlődő (korábban gyengén fejlett) országok*
- *Harmadik Világ* – létezik ma? Van létjogosultsága?
- Mi a Harmadik Világ, honnan ered az elnevezés?
- *„Észak és Dél”* – a Föld országainak égtájak szerinti, de *fejlettségük* alapján történő felosztása (Brandt-jelentés)
  - Mi a helyzet pl. Ausztráliával és Mongóliával?
- ▶ Egységesek ezek az entitások? – kritikák!
- ▶ Többnyire duális felosztások, „Mi” és „Mások” ellentétén alapul

Köszönöm a figyelmet!